

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

anger. Anger brings you to difficult places. Go with hope.'

Deze conferentie ging over de-individualiseren, depathologiseren, de-institutionaliseren en het organiseren van een collectieve respons in reactie op psychisch lijden. Ik ben onder de indruk van het feit dat narratieve therapiemodellen zo bruikbaar blijken in zeer extreme leefsituaties, en ook van de integriteit, de passie en tegelijkertijd het pragmatisme in de diverse presentaties over narratieve therapie. Wat mij wel opviel, was het terugkerende gebruik van dezelfde metaforen en taalconstructen. De narratieve therapie dreigt tot een eigen cultuur te verworden, met een eigen taal en eigen rituelen. Daarin schuilt een risico. Kunnen narratieve therapeuten nog buiten hun eigen narratieve cultuur treden? Verhalen lijken soms zo vanzelfspre-

kend genormeerd en politiek correct.

Terugkijkend op de conferentie zijn er te veel indrukken om tot één samenvattend eindconclusie te komen. Ik denk aan de presentatie van de Canadees Art Fisher, die een mooie metafoer gaf voor de rol van therapeuten: 'shy alert birds' die op een druk plein onopvallend broodkruimels zoeken. Ik denk ook aan David Epston, die over het reizen naar Terra Incognito sprak en vertelde hoe op oude zeemanskaarten de onontdekte werelddeelen – Terra Incognito – worden afgebeeld als landen met daarop enorme monsters. 'Shy alert birds in Terra Incognito' lijkt mij daarom een mooie titel voor dit conferentieverslag.

Robert van Hennik

Wie is er hier lastig?

24^e jaarconferentie van de NVRG, 21 september 2007 te Amersfoort

De organisatoren van deze conferentie zagen het als een uitdaging om, in een tijd waarin de focus van behandeling weer steeds meer op het individu wordt gericht, te tonen welke toegevoegde waarde de systeemtherapie te bieden heeft. Het programma was gericht op wat er mogelijk is met moeilijke mensen (kinderen, echtelieden, gezinnen) in moeilijke

omstandigheden (zoals bij ernstige trauma's) of in ingewikkelde situaties (lastige teams of complexe organisaties). Een aansprekend thema, getuige de overtekening van het congres. De meeste presentaties zijn te downloaden via de website www.nvrg.nl.

Ton Haans, de eerste spreker, had als the-

ma ‘Als men de draad heeft, zal men het kluwen wel vinden’. Deze wat wollige benaming duidde op situaties waarin therapeuten en/of teams lastig worden voor zichzelf. De spreker ontrafelde begrippen die vaak door elkaar worden gebruikt. Ten eerste *burn-out*, gekenmerkt door emotionele en lichamelijke uitputting, depersonalisatie en een negatief zelfbeeld. Ten tweede *compassion fatigue*, waarbij de therapeut stresssymptomen ontwikkelt in reactie op – het aanhoren van – de traumatisering van de cliënt.

En ten derde verplaatsing (*vicarious*) traumatisering, waarbij ook het wereld- en mensbeeld van de therapeut worden verstoord. Onderzoeksgegevens over de relatie tussen traumatisering van de cliënt en genoemde reacties van therapeuten zijn alleen al door deze begripsverwarring niet eenduidig. In ieder geval is duidelijk dat niet alleen individuele factoren bij de therapeut een rol spelen. Ook de organisatorische context (caseload, de geschiedenis van en de samenwerking in het team, parallelprocessen) en de maatschappelijke context zijn van invloed.

Haans illustreerde vervolgens hoe hij als supervisor en consultant in gesprek met therapeuten en teams deze klunten ontwaart. Geïnteresseerden kunnen zijn lezing vinden op de website www.xs4all.nl/~haanst/.

Ook de tweede lezing, door Frans Boeckhorst, had een intrigerende titel, ‘Tumult in de organisatie, tramme-

lant in de behandeling en geharrewar in het hoofd’. Onder verwijzing naar het beroemde experiment van Milgram, waarin de proefpersoon steeds hogere stroomstoten toedient aan een slachtoffer, waarschuwde hij ons therapeuten voor contextuele blindheid. Waar tijdens dit experiment de proefleider de proefpersoon succesvol aanmoedigde – ‘Just go on!’ – zijn het nu ontwikkelingen in de zorg en binnen onze instellingen die ons verleiden om maar gewoon door te gaan,

ook al bevindt ons professionele handelen zich op een glijdende schaal. De macrocontext is het meest bepalend voor het effect

van ons handelen. In die zin is het een illusie als we menen ons aan die invloed te kunnen onttrekken.

Met mooie beeldspraak schetste Boeckhorst twee vormen van contextuele blindheid. De klapband staat symbool voor (crisis)situaties waarin wij geregeerd worden door de waan van de dag. Tijd voor reflectie ontbreekt. Het trieste beeld van de gekookte kikker staat voor veranderingen die zo langzaam gaan dat we ze veronachtzamen. Zoals de pan met water waarin de kikker zit langzaam opwarmt, zo voltrekken zich langzame (organisatie) processen zonder sturing, monitoring en evaluaties. Door niet te reageren op contextuele invloeden, gaan deze ontwikkelingen ongemerkt door.

In de wandelgangen vernamen wij dat we een nieuwe publicatie van Boeck-

... onze context-gevoeligheid ...

horst kunnen verwachten, wellicht een aanrader om onze contextgevoeligheid op peil te houden.

We maakten een keuze uit het gevarieerde middagprogramma. Frans Holdert verzorgde de workshop 'Lastig, hoezo? Supervisiecriteria zijn toch glashelder?' De deelnemende (aspirant-)supervisors werden uitgenodigd om mee te denken over bijvoorbeeld de plaats van persoonlijke ervaringen van therapeut en supervisor in het therapie- en supervisieproces. Wat bespreek je wel en wat niet, hoe stem je dat af op de supervisor en de fase van de supervisie? Welke vaardigheden moet een goede supervisor bezitten? Welke focus kies je? Holdert stelde een nieuwe opleidingsroute tot supervisor voor, waarin groepssupervisie een belangrijke plaats inneemt. Na een basistraining zou dan nog twee jaar intervisie moeten volgen. Dit geeft (aspirant-)supervisors de gelegenheid om te leren van en met elkaar. Holdert sloot af met een door hem misschien wel helemaal fout aangepakte casus, wat hem naar eigen zeggen tot ideale supervisor kwalificeerde.... Een mooi voorbeeld van hoe je een context kan creëren die uitnodigt tot – gezamenlijk – leren.

Thomas Overing leidde een workshop genaamd 'De systeemkracht van de systeemtherapeut; organisatieverandering vanuit een willekeurig punt in de organisatie'. Subgroepen werden aan het werk gezet (en onder organisatorische tijdsdruk) door een aantal vragen naar lastige

patronen in de eigen organisatie en mogelijke oplossingen daarvoor. Het werd een stimulerende workshop gevonden, maar het leereffect van een dergelijke opzet is natuurlijk nogal gebonden aan de toevallige combinatie van personen en ervaringen in de subgroepen.

Veel belangstelling was er voor de workshop van Corine ten Kate en Nicole Muller over Mentaliseren Bevorderende Therapie (MBT) bij moeilijke mensen en gezinnen. Deze evidence based behandeling, gebaseerd op de gehechtheidstheorie, is ontwikkeld door Bateman en Fonagy (2004) en leidt tot onder andere afname van automutilatie, suïcidaal gedrag en As-I symptomen bij borderline persoonlijkheidsproblematiek. De sprekers passen deze benadering toe in hun werk met adolescenten en volwassenen bij Rivierduinen (GGZ Zuid-Holland). Mentaliseren wijst op het vermogen om impliciet en expliciet gedrag van anderen en zichzelf te interpreteren als betekenisvol op basis van gerichte mentale processen. Dat vermogen is van belang voor de bewustwording van de effecten van eigen gedrag op de ander.

We zagen filmfragmenten van – getraumatiseerde – moederapen die geen moedergedrag vertoonden en van ouders voor wie de omgang met hun dochtertje een gevecht was. MB-therapeuten leggen hun cliënten uit hoe sterke emoties het moeilijker maken om begrip te hebben voor emoties van anderen, wat leidt tot krampachtige pogingen om toch controle te houden door middel van ondermij-

nend, dwingend of beangstigend gedrag. In de therapie wordt in het hier en nu gewerkt door bijvoorbeeld het proces stop te zetten en te bespreken wat het gedrag van de een met de ander doet. Dat lijkt ons niet echt nieuw in de systeemtherapie, maar misschien komt de kracht van deze benadering niet helemaal tot zijn recht in een korte workshop als deze.

Guus van Voorst gaf in 'Aspergers in love' een helder gestructureerde presentatie over de door hem ontwikkelde relatie-therapie in het geval dat een van de partners een autisme-spectrumstoornis (ASS) heeft. Dat maakt de relatie asymmetrisch. De psychoneurologische kenmerken van de stoornis (zwakke *theory of mind*, zwakke centrale coherentie en zwakke executieve functies) staan haaks op de vaardigheden voor het welslagen van relaties. Van Voorst brengt de symmetrie er weer in door ook de andere partner de psychoneurologische tests af te nemen die hij voor de diagnostiek van de ASS-partner gebruikt, en de profielen van beide partners, met hun sterke kanten en beperkingen, op elkaar te leggen. De niet-ASS-partner (en de therapeut) zullen zich evenzeer aan de

taal van de ASS-partner moeten aanpassen als omgekeerd. Vervolgens beschreef Van Voorst een aantal van die wederzijdse aanpassingen meer in detail.

Een ASS-diagnose kan net als andere diagnoses opluchting en erkenning geven, maar soms ontstaat 'de verschrikkelijke strijd om de diagnose': partners (meestal de vrouw) die stug volhouden dat hun man ASS heeft, al wordt de diagnose niet bevestigd. Naar aanleiding van dit thema ontstond in de zaal een discussie over de vraag of een individuele diagnose als autisme-spectrumstoornis principieel toelaatbaar is in een systemisch denkkader.

Een afwisselende dag, die op luchtige wijze werd afgesloten met 'Kleine schetsen uit een huwelijk' door Ingeborg Loedeman.

**Hanneke Lafeber en
Jolanthe de Tempe**

Literatuur

Bateman, A. & Fonagy, P. (2004). Psychotherapy for Borderline Personality Disorder. Mentalization Based Treatment. Oxford: University Press.

